

* पद्मपुराणोक्तं भागवतमाहात्म्यम् *

शौनक उवाच—श्रीमद्भागवतं प्रोक्तं पुराणं दशलक्षणम्। परीक्षितशुकसंवादं सर्वपापप्रणाशनम्॥ १ ॥ तत्राप्युक्तं त्वया सूत गमनं भिक्षुभिः सहः। शुकश्च प्रोक्तवान् किं किं कुत्र स्थित्वा महामुनिः॥ २ ॥ कस्मिन् स्थाने कृतो वासः सूत सर्वैः समन्वितः। किमुक्तवान् महायोगी संशयं क्षेतुमर्हसि॥ ३ ॥ सूत उवाच—अद्य मे सफलं जन्म सफलं कर्म चैव हि। पठितञ्च श्रुतञ्चाद्य सर्वं साफल्यमेव च॥ ४ ॥ त्वया खलु मुनिश्रेष्ठ भगवान् स्मारितः शुचिः। सर्वज्ञः सर्वकर्ता च सर्वपापहरः कविः॥ ५ ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि कथापापहरां शुभाम्। त्रैलोक्य तनयादात्रीं सर्वविघ्ननिवारिणीम्॥ ६ ॥ यां श्रुत्वा मुनयः सर्वे परां सिद्धिमितो गताः। परीक्षितोऽस्य राजर्षेण देवस्य द्विजोत्तमः॥ ७ ॥ शुक्रेण मुनिना विप्रा ज्ञानरूपेण धीमता। सर्वज्ञेन शुभञ्चोक्तं परोक्षं ज्ञानमुत्तमम्॥ ८ ॥ शुकस्तु तमनुज्ञाप्य भगवान् बादरायणिः। जगाम भिक्षुभिः साकं नरदेवेन पूजितः॥ ९ ॥ विश्वं दर्पणदृश्यमाणनगरीतुल्यं विचारे सति ज्ञात्वा तत्क्षण-भङ्गुरं रुचिकरं वीची यथा वारिधौ॥ एवं चेतसिऽनित्यचिन्त्यममलं ज्ञानं परं आत्मनो निर्गुण्यं विमलं विशुद्धिकरणं तापत्रयोन्मूलनम्॥ १० ॥ इति श्रीपद्मपुराणे भागवतमाहात्म्ये प्रथमोऽध्यायः।

सूत उवाच—एकदा चम्पकारण्यं मुनिवर्यैर्निषेवितम्। हेमावती नदी यत्र कूजितं कोकिलैर्द्विजैः॥ १ ॥ हंसकारण्डकैश्चैव सारसैर्बहुशब्दितम्। मत्तभ्रमरगुञ्जारं नानावृक्षैः सुशोभितम्॥ २ ॥ शालैस्तमालैस्तरुलैश्चम्पकैः कीचकैर्नलैः। वेणुगुल्मलताभिश्च कदम्बैर्बकुलैस्तथा॥ ३ ॥ अन्यैरुच्चावचैर्वृक्षैः कलपुष्पैर्विराजितम्। मुनिनामाश्रमैरम्यैस्तापसानां विराजितम्॥ ४ ॥ केचिद् द्रुमायनं कुर्युः केचिन्नीरनिवासिनाम्॥ केचिद् भूमौ समासीनाः केचिञ्चान्द्रायणे रताः॥ ५ ॥ अपरे नियताहाराः प्राणायामपरे रताः। केचिदष्टाङ्गयोगेषु निपुणा वनवासिनः॥ ६ ॥ तत्र शास्त्ररता केचिद् यात्रासाधनतत्पराः। उपचारैरनेकैश्च पूजां कुर्वन्ति बान्धवाः॥ ७ ॥ शिवपूजारताः केचिदपरे शक्तिगाणपाः। नानाविधिहुतद्रव्यैः होमं कुर्वन्ति चापरे॥ ८ ॥ पञ्चाग्नेर्द्वादशाग्नेश्च तापं कुर्वन्ति योगिनः। मौनीध्यानी तथा जापी विवस्त्राः केशधारिणः॥ ९ ॥ पर्णभक्ष्यांस्तृणाशी च ज्ञानी ज्ञानपरायणः ब्रह्मचारी वनस्थाश्च यतयो बहवस्तथा॥ १० ॥ वेदान्तशास्त्रनिपुणा वेदवेदाङ्गपारगाः। केषामध्यापने प्रीतिः केषां ध्याने हरेर्मतिः॥ ११ ॥ केचिद्दिग्म्बरा शान्ता विवस्त्रावस्त्रधारिणः। केचिद् गुह्यपिधानाश्च वायुः भक्षाशिनः सदा॥ १२ ॥ निर्मले चोदके स्नात्वा जाप्या ब्रह्मसनातनम्। नारायणपराः केचिद् यतयो ब्रह्मवादिनः॥ १३ ॥ तत्र मार्गेषु निपुणाः पूजामार्गप्रदर्शकाः। कुशपाणिः कुशासीना कुशशय्याः कुशे रताः॥ १४ ॥ कुशाबिन्दुकुशाहाराः कुशैर्देवार्चने रताः। फलाहाराः पुष्पभक्षाः पर्णभक्षास्तथैव च॥ १५ ॥ पयोभक्षा वारिभक्षा वायुभक्षा वसन्त्यपि। निराहारा यतिश्रेष्ठाः केचिद्वल्कलवाससः॥ १६ ॥ केषां भिक्षासने प्रीतिः केषां प्रीतिरयाचने। करपात्रधृताहारा गोमुखे भोजने रताः॥ १७ ॥ पञ्चसप्तमिते ग्रासा भक्षणे तत्पराः सदा। आहारनियमं कृत्वा तिष्ठन्ति मुनयोऽमलाः॥ १८ ॥ रुद्राक्षैः कृतभूषणाः शिवपराः पञ्चाक्षरे नैष्ठिकाः। सर्वाङ्गे धृतभस्मसाररुचिराः शान्ता शिवं वादिनः॥ १९ ॥ स्तोत्राणां श्रवणं तथैव पठनं शिष्यांस्तथा पाठनम्। रागद्वेषविमुक्तसत्त्वनिरता शैवं मनुं स्मारकाः॥ २० ॥ इति श्रीपद्मपुराणे भागवतमाहात्म्ये द्वितीयोऽध्यायः।

सूत उवाच—यतयो वैष्णवाः केचित् तिलकं चोर्ध्वपौण्ड्रकम्। तुलसीकाष्ठजामाला सर्वाङ्गं हरिचन्दनम्॥ १ ॥ तप्तपुङ्गुं तथामाला नामदीक्षासु शोभिताः। गीतानामसहस्रं च स्तवराजरते रताः॥ २ ॥ गजेन्द्रमोक्षणं पञ्चरत्नापाठकराः सदा। केचिद्रामपरास्तत्र केचित् कृष्णपरायणः॥ ३ ॥ शुष्कमुद्राधरा केचिद् केचिद् दण्डस्य धारिणः। सर्वे ते मुनयो देवा सर्वे ब्रह्मेति वत्सलः॥ ४ ॥ एकस्मिन् समये तत्र व्यासपुत्रो महामुनिः। ऋषिभिर्मुनिवर्यैश्च साकं सर्वे जगाम ह॥ ५ ॥ तत्रस्था मुनयः सर्वे सहस्रोत्थाय चानघाः। ववन्दे शिरसा कश्चिदष्टाङ्गनतयः कृताः॥ ६ ॥ आसनं सुखमास्तीर्य पूजितः सुरपूजितः। चन्दनालिप्तसर्वाङ्गे पुष्पमालासमर्पितः॥ ७ ॥ धूपदीपादिनैवेद्यनमस्कारप्रदक्षिणाः। स्तुतिपाठरतैः सर्वैः पुष्पाञ्जलिसमर्पणम्॥ ८ ॥

यतय ऊचुः—श्रीगुरो हि नमस्तेस्तु वयं किङ्करसेवकाः। नमस्ते व्यासपुत्राय नमस्तेऽस्तु शुकाय च॥ ९ ॥ नमस्ते योगिनाथाय नमस्ते ज्ञानरूपिणे। नमस्तेऽस्तु यतीन्द्राय सर्वज्ञाय नमोऽस्तु

ते॥ १० ॥ नमस्ते ज्ञानवित्ताय सर्वविघ्नोपहारिणे। सर्वसिद्धिप्रदात्रे च कारुण्याय नमो नमः॥ ११ ॥ श्रीगुरुं सच्चिदानन्दं सर्ववेदान्तपारगम्। शान्तं परमकल्याणं श्रीगुरुं प्रणमाम्यहम्॥ १२ ॥ शरण्यं शाश्वतं ज्ञेयं वित्ताढ्यं वित्तरूपिणम्। यस्य ज्ञानमयं रूपं श्रीगुरुं प्रणमाम्यहम्॥ १३ ॥ सूत उवाच—एवं ज्ञानमयीस्तुतिं प्रविततां कृत्वा तदा योगिभिर्विद्यावादविवर्जितैर्मुनिवरैः शान्तैः सदा सर्वगैः। ध्यात्वा श्रीगुरुपादुकां सुघटितां रत्नोज्ज्वलां शोभितां कारुण्यैः कलवायनैपुणपरैः प्रश्ने कृताः उद्यमाः॥ १४ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे भागवतमाहात्म्ये तृतीयोऽध्यायः।

शौनक उवाच—श्रीमद्भागवतं योगिन् श्रावितं करुणामुने। परीक्षितोऽस्य राजर्षेस्तत्र किं परमाद्भुतम्॥ १ ॥ दानं दानस्य माहात्म्यं श्रोतृणां किं फलं स्मृतम्। दयया परया ब्रूहि कथं मुक्तिरवाप्यते॥ २ ॥ श्रीशुक उवाच—यैर्न श्रुतं भागवतं पुराणं नाराधितो यः पुरुषः पुराणः। हुतं मुखे नैव धरामराणां तेषां वृथाजन्मगतं नराणाम्॥ ३ ॥ तस्मात् सर्वात्मना सिद्धाः श्रोतव्यं मोक्षकांक्षिभिः। मुक्तैर्निर्विषयैः सर्वैर्महापातकिभिः सदा॥ ४ ॥ श्लोकार्द्धं श्लोकपादं वा नित्यं भागवतस्य च। शृण्वन् फलमवाप्नोति राजसूयाश्वमेधयोः॥ ५ ॥ भाद्रे मासि सिते पक्षे पौर्णमास्यां शुचिस्थले। कार्तिके शुक्लद्वादश्यां युक्तायां श्रवणेन च। फाल्गुने च सिते पक्षे वैशाखे तृतीया यदि॥ ७ ॥ आषाढे पौर्णमास्यां तु शुद्धचित्तेन वै सदा। श्रावणे शुक्लपक्षे तु पवित्रारोपणे दिने॥ ८ ॥ कृष्णपक्षे तथाष्टम्यां वा तथैव च। एकादश्यां च द्वादश्यां अमासोमदिनेऽनघाः॥ ९ ॥ एते मासाः शुभाः प्रोक्ताः वाञ्छितार्थवरप्रदाः। स्नानं बहिर्जले कृत्वा परिध्यायैकमम्बरम्॥ १० ॥ द्वितीयमुत्तरं वासः कृत्वा सर्वात्मिकीक्रियाः। सौवर्णरजते पीठे सिंहाकारे शुभे कृते॥ ११ ॥ श्रीमद्भागवतं तत्र स्थापयित्वा द्विजन्मने। यो ददाति विशुद्धात्मा तस्य पुण्यं वदामि वः॥ १२ ॥ गवां वाजिसहस्राणि चतुराशीति चानघ। मेरुतुल्यं सुवर्णं च सप्तार्णववतो मही॥ १३ ॥ तत्फलं समवाप्नोति श्लोकैकेन सदा नरः। अतः परं प्रवक्ष्यामि माहात्म्यं चाद्भुतं महत्॥ १४ ॥ सारस्वतं च नगरं सौवर्णरचितं शुभम्। धनधान्यञ्च सम्पूर्णं वैष्णवर्वेदभाषितम्॥ १५ ॥ सरस्वत्यास्तटे कश्चित्पावको मुनिसत्तमः। तस्य भार्या सुशीला च पातिव्रत्यपरायणा॥ १६ ॥ वनस्था चीरवसना स्वामिकार्ये परायणा। अग्निशुश्रूषणपरा रागद्वेषविवर्जिता॥ १७ ॥ मुनिः सन्तानहीनोऽसौ पुनः पाणिग्रहः कृतः। दुःशीला भार्यया साकं रममाणो मुनिर्यदा॥ १८ ॥ कलहः कुरुते नित्यं किं भोक्तव्यं तव गृहे। भाग्यहीनो लताहारो दीनो धनविवर्जितः॥ १९ ॥ किमर्थयाचिता दुष्ट अहं राजकुलोद्भवा। एवं ब्रुवति सा नित्यं मुनिर्दुःखेन पीडितः॥ २० ॥ एकः पुत्रो यदा जातो तां त्यक्त्वा सदनं गतः। प्रथमस्कन्धव्याख्यानं छात्राणां पाठयन् मुदा॥ २१ ॥ नमः कृष्णाय शान्ताय शुद्धायाऽमिततेजसे। गोविन्दाय नमस्तुभ्यं यदूनां पतये नमः॥ २२ ॥ गोविन्द गोकुलपते जगदीश नाथ गोपेश राम नृहरे हयशीर्ष कूर्म। वाराह वामन मुकुन्द रथाङ्गपाणे दामोदराच्युतहरे भगवन्नमस्ते॥ २३ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे भागवतमाहात्म्ये चतुर्थोऽध्यायः।

श्रीशुक उवाच—तस्मिन् वने महाघोरे महासर्पं कुलाचलात्। आगत्य धृतवांस्तत्र स जातस्तत्क्षणात् शुचिः॥ १ ॥ दिव्यदेहधरो भूत्वा विमानेनार्कवर्चसा। वैकुण्ठं भुवनं सिद्धा गन्तुकामो बभूव सः॥ २ ॥ पावकेन स संपृष्टः कस्त्वं कुत्र गमिष्यसि। दिव्यदेहधरः कस्मात् जातस्त्वं वद कारणम्॥ ३ ॥ सर्प उवाच—विदेहनगरे विप्रशामको नाम राजते। द्वौ पुत्रौ शमकस्याऽऽस्तां कन्या चैका वरानना॥ ४ ॥ रूपवान् दीर्घबाहुश्च द्रव्यस्यार्जनतत्परौ। कदाचित्तौ महारण्ये व्याघ्रेनैकेन रूपवान्॥ ५ ॥ भक्षितः शामको विप्रो महासर्पेण दंशितः। सर्वं धनं समादाय दीर्घ बहुगतव्यथः॥ ६ ॥ भक्षितं वेश्यसौर्यकं कालेन निर्धनोऽभवत्। चौर्यं कृत्वा पुनर्द्रव्यमानयित्वा तु भक्षितम्॥ ७ ॥ कस्मिंश्चित्समये दूतैः बहुभिः राजसेवकैः। ताडितो राजभवने निगडे च निरोधितः॥ ८ ॥ याच्यमानो जनैः सर्वै राजा कोपं न मुक्तवान्। राजदूतभटैः सर्वैर्नगराच्च बहिः कृताः॥ ९ ॥ नदीतीरे वृक्षमूले कुत्रचिद्धरिमन्दिरे। पर्वतस्य गुहायां वै स्थित्वा चौर्यं समाचरन्॥ १० ॥ केनचित्सर्पराजेन दंशितो निशि सुप्तवान्। पुनः सर्पत्वमापन्नो वर्षाणामयुतं यदा॥ ११ ॥ ततः कालेन प्राप्तोऽस्मि भवतः शरणान्तिकम्। श्रुतं भागवतं विप्र ! स्कन्धमेकं विवक्षया॥ १२ ॥ तेन पुण्यप्रभावेन जातोऽस्मि दिव्यदेहवान्। विमाने सम्यगारूढो ह्यगमद्विष्णुमन्दिरे॥ १३ ॥ नमस्ते विप्रवर्याय मह्यं मोक्षप्रदे नमः।

ज्ञानवैराग्यरूपाय ज्ञानदात्रे नमो नमः ॥ १४ ॥ श्रीशुक उवाच—सर्पदेहं विहायेत्यं दिव्यदेहेन चानघ। पावकं मुनिमानस्य वैकुण्ठभुवनं गतः ॥ १५ ॥ पावकोऽपि मुनिश्रेष्ठः स्नानं कृत्वा महीतले। कुशासने समासीनो जपन् ब्रह्मसनातनम् ॥ १६ ॥ नियमेन कृताहारः प्राणायामेन संयुतः। ध्यानं धारणया युक्तं कृत्वा मोक्षमवाप्नुयात् ॥ १७ ॥ इदं पवित्रं श्रुतिसारमेकं विप्रस्य चाख्यानमधौघरूपम्। सर्पमोक्षं निजकर्मपाशाच्छ्रुत्वा लभेद्यज्ञशताधिपुण्यम् ॥ १८ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे भागवतमाहात्म्ये पञ्चमोऽध्यायः।

श्रीशुक उवाच—अतः परं प्रवक्ष्यामि द्वितीयस्कन्धवर्णनम्। यच्छ्रुत्वा जीवसंघाता बहवस्त्रिदिवं गताः ॥ १ ॥ कृष्णाया उत्तरे तीरे भीमाया दक्षिणे तटे। प्राकारत्रयसंयुक्तं नगरं रामनिर्मितम् ॥ २ ॥ राजद्वारे पूर्वभागे चत्वरं चाति सुन्दरम्। चत्वारो यत्र वर्तन्ते वर्णाश्च ब्राह्मणादयः ॥ ३ ॥ कृष्णशर्मा ऋषिस्तत्र वेदवेदान्तपारगः। श्रौते स्मार्ते च निष्णातो मुनिर्मोक्षपरायणः ॥ ४ ॥ तस्य पञ्चाऽभवन् पुत्राश्चत्वारः वेदवित्तमाः। विष्णुशर्मा देवशर्मा शिवशर्मा तृतीयकः ॥ ५ ॥ चतुर्थो हरिशर्मा च शास्त्रे नैपुण्यवान् शुचिः। पञ्चमो जडतां प्राप्तो नारदस्योपदेशतः ॥ ६ ॥ नोवाच किमपि स्पष्टं लोकास्तं मूकमूचिरे। कृत्वा द्विजातिसंस्कारं गायत्रीसर्वकामदाम् ॥ ७ ॥ उपदिष्टवान् पिता तस्य नोब्रुवन् मूकवत्सुतः। ताडितो पातितो भूम्यां धर्षितो लोकबालकैः ॥ ८ ॥ केनचिद्रज्जुभिर्बद्ध्वा जलेऽगाधे निपातितः। एवं दुःखेन सन्तप्तः स्वयमेव विचारितम् ॥ ९ ॥ कस्मान्ममेदं दुःखं वा वास्तवं वा मृषात्मकम्। जड उवाच—आत्मा शुद्धोऽमलो नित्यं कामरागविवर्जितः। निर्गुणो निरहङ्कारः शुद्धसत्त्वो निरञ्जनः ॥ १० ॥ निर्वीजो वै निराभासो निरावर्णो निराशिषः। निर्मलो निष्कलो बुद्धो निष्कलङ्की निरामयः ॥ ११ ॥ एतादृशः स्वयंज्योतिः कथं दुःखेन सीदति। देही जडं पराधीनो मांसमेध्यसमन्वितः ॥ १२ ॥ अस्थित्वग्रौममज्जाभिः रेतः शोणितनिर्मितः। काकशृगालयोर्भक्ष्यः कृमिविटभस्मसंज्ञकः ॥ १३ ॥ रोगाभिभूता निःसारा कथं दुःखेन सीदति। ब्रह्माऽहं चिन्तयामीति शुद्धभावेन सर्वदा ॥ १४ ॥ आरब्धभोगपर्यन्तं देहस्तिष्ठति नान्यथा। श्रीशुक उवाच—विप्रेण ऋषिवर्येण कृत्वा चित्ते दृढा मतिः ॥ १५ ॥ नीतोऽनद्याऽद्यवेगेन योजनानां चतुःशतम्। नदीतीरे स्थितो वृक्ष ह्यश्वत्थो दीर्घदर्शनः ॥ १६ ॥ अत्रस्थेन पिशाचेन शीघ्रं नीतो बहिर्जलात्। लक्षणाय कृतो योगः पिशाचेन कुबुद्धिना ॥ १७ ॥ मुनिना मानसे जप्तं नारदस्य प्रभाषितम्। किञ्चिच्छ्रुतं पिशाचेन जातो दिव्यवपुर्यतः ॥ १८ ॥ प्रदक्षिणं नमस्कृत्य कृताञ्जलिरभाषत। अहं पुरा भवे विप्र हिंसकस्य कुलोद्भवः ॥ १९ ॥ मारिता बहवो जीवा वने वृक्षे स्थिता जले। तेन पापेन विप्रेन्द्र दुष्टरूपेण कर्मणा ॥ २० ॥ प्राप्तः पैशाचयोनिं तु सर्वभक्षकरीं सदा। किं त्वया भाषिते विप्र येन पापाद्विमोचितः ॥ २१ ॥ सौवर्णसदृशं देहं प्राप्तोऽहं गतकल्मषः। जड उवाच—अहं पुरा भवे विप्रकुलोत्पन्नो महीतले ॥ २२ ॥ नारदेनोपदिष्टोऽहं श्लोकानां सप्तकं महत्। शुकः पञ्चत्वमापन्नो रामनामाग्निसायकः ॥ २४ ॥ आत्मने मुखदोषेण रोधितो राममन्दिरे। कर्माणि क्षीणतां प्राप्ते शरीरं त्यक्तवानहम् ॥ २५ ॥ पुनर्मानुषतां प्राप्तो ब्राह्मणस्य गृहे मुने। जडतां मूकतां प्राप्तो जन्मान्तरमनुस्मरन् ॥ २६ ॥ प्राप्तो द्विजातिसंस्कारं ब्राह्मणस्य कुलोचितम्। मौनेन साधितं कार्यं स्वकीयं कर्मनिर्मितम् ॥ २७ ॥ बहुदुःखेन दुःखार्तो न जातो ब्रह्मचिन्तने। द्युनद्यां पातितो लोकैरागतः तव सन्निधौ ॥ २८ ॥ सप्तश्लोकप्रसादेन मुक्तोऽहं प्राणसङ्कटात्। श्रीशुक उवाच—जडेन मुनिना तस्य श्रावितं परमाद्भुतम् ॥ २९ ॥ द्वितीयस्कन्धव्याख्यानं ज्ञानविज्ञानसंयुतम्। तच्छ्रुत्वा प्रेतराजेन नमस्कृत्य पुनः पुनः ॥ ३० ॥ गतो विमानमारुह्य वैकुण्ठभवनं प्रति। सर्वभूतेषु चात्मानं सर्वभूतानि चात्मनि ॥ ३१ ॥ स पश्यन् भक्तिभावेन मुनिरात्मानुचिन्तकः। यदृच्छया भ्रमन् योगी प्राप्तो बदरिकाश्रमम् ॥ ३२ ॥ यत्र नारायणः साक्षात् नारदेन उपासितः। नारायणं नरसखं प्रविकीर्णकेशं पद्मासनं मकरकुण्डलयुक्तकर्णम्। येन धृतो भृगुमुनेश्चरणप्रहारो वक्षस्य मुञ्च मुनयः शरणं प्रपेदुः ॥ ३३ ॥ इति श्रीभागवतमाहात्म्ये पद्मपुराणे उत्तरखण्डे षष्ठोऽध्यायः।

श्रीशुक उवाच—सूर्यदेहातटे विप्र रूपशर्मेति वैष्णवः। श्रीमुद्राधारकः शान्तः श्रीमद्भागवते रतः ॥ १ ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रं दृढं शुभ्रं गोपीचन्दननिर्मितम्। विष्णुवालासमाकारं ललाटे रेखयायुतम् ॥ २ ॥ चक्रे द्वे दक्षिणे बाहौ शंखमेकं मुने गदा। पार्श्वे ना मानि चत्वारि वामकुक्षौ तथैव च ॥ ३ ॥ दक्षकुक्षौ यथा बाहौ दक्षिणे च समन्ततः। ललाटे तु गदामेकां नारायणमथद्वयम् ॥ ४ ॥ हृदि

चक्रद्वयं नाभौ पृष्ठे ककुदिवन्त्र्यसेत्। एवं मुद्रा धृता येन विष्णुलोके महीयते॥ ५ ॥ तस्य विप्रस्य द्वे भार्ये रूपयौवनकामुके। एका गुणवती नारी द्वितीया कलहोत्सुका॥ ६ ॥ ज्येष्ठा भवानि नामा च अन्या वीरवधूरिति। ताभ्यां पुत्रो भवेत् द्वौ द्वौ चत्वारो हरिवल्लभाः॥ ७ ॥ तृतीयस्कन्धव्याख्यानं छात्रान् संपाठयन् स्थितः। अश्वत्थतरोर्मूले स्वगृहे विष्णुसन्निधौ॥ ८ ॥ वृक्षात् निर्गतो व्यालो दिव्यरूपधरस्तदा। प्रदक्षिणं नमस्कृत्य वैकुण्ठगमनोत्सुकः। उवाच विप्रस्तं व्यालं वैष्णवो द्विजसत्तमाः। कस्मादत्र निवासस्ते कारणं जन्मनश्च किम्॥ १० ॥ वद स्वस्वमुखेनाथ किं पुण्यं साधितं त्वया। कस्मात्कर्म फलादेव व्यालत्वं प्राप्तवानसि॥ ११ ॥ व्याल उवाच—जन्मान्तरे द्विजश्रेष्ठकृपणो वैश्यतां गतः। हुतं दत्तं तपस्तप्तं वाङ्मात्रेण कदाचन॥ १२ ॥ बहुधोपार्जितं द्रव्यं प्राणादधिकवल्लभम्। कर्मणोऽवसरे किञ्चिद् न दत्तं याचकाय वै॥ १३ ॥ व्यालयोनिं समापन्नो वृक्षमूले भयङ्करीम्। भागवतश्रवणादेव जातोऽहं दिव्यदेहवान्॥ १४ ॥ ब्रह्मसाक्षाद् द्विजेन्द्रो वै वैकुण्ठभुवनं प्रति। गमिष्यामि कृतार्थोऽहं कृपया परया तव॥ १५ ॥ इदं रहस्यं परमं पवित्रं ज्ञानात्मकं पापविनाशनं च। मोक्षप्रदं पुत्रधनागमञ्च सर्वोदयं यः शृणुयाच्चनित्यम्॥ १६ ॥ इति श्रीभागवतमाहात्म्ये पद्मपुराणे उत्तरखण्डे सप्तमोऽध्यायः।

श्रीशुक उवाच—गङ्गायमुनयोर्मध्ये नगरं चातिसुन्दरम्। तस्य चोत्तरदिग्भागे वने वृक्षसमुद्भवे॥ १ ॥ आश्रयो मुनिवर्यस्य देवलस्य महात्मनः। तत्रस्था ऋषयः सर्वे श्रुत्वा भागवतोत्तमम्॥ २ ॥ कृतकृत्यं मन्यमाना ऋषयः पारदर्शिनः। नातिदूरे स्थितो वृक्षः खदिरः कण्टकान्वितः॥ ३ ॥ तस्याद्विनिर्गतो देवः पुरुषः कनकसन्निभः। विमानेन समारूढो वैकुण्ठगमनोत्सुकः॥ ४ ॥ तं दृष्ट्वा शीघ्रवेगेन देवलो वाक्यमब्रवीत्। केन पुण्यप्रभावेण मोक्षाय गमनं तव॥ ५ ॥ पुरुष उवाच—जन्मान्तरे महारण्ये म्लेच्छतस्कररूपधृक् ! दिवारात्रे महामार्गे बहवो हिंसिता मया॥ ६ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रियाः वैश्याः शूद्रा ये चान्यजातयः। व्याघ्रा वराहाश्चोलूकाः पक्षिणः पशवो परे॥ ७ ॥ तेषां संख्या न जानामि कुटुम्बभरणे रतः। ग्रामं गत्वा गृहान् लुण्ठ्वा स्फेरिता ज्वालिता मया॥ ८ ॥ विष्णुदेवालये तत्र तस्मिन् गुप्तेन संस्थितः। सम्मार्जनं तत्र कृतं कर्म स्वदेहस्य सुखाय वै॥ ९ ॥ एतादृशं कृतं कर्म आजन्ममरणान्तिकम्॥ १० ॥ बध्वा पाशैः सहस्रैश्च ताडितो तीव्रमुद्गरैः। कुत्रचित् पतितो भूमौ पुनरुत्थाय चापरे॥ ११ ॥ आज्ञया यमराजस्य क्षिप्तो वृक्षस्य कोटरे। अन्नोदकं बिना स्वामिन् क्षुधया तृष्णयार्दितः॥ १२ ॥ संमार्जनस्य पुण्येन जातोऽहं तव सन्निधौ। चतुर्थस्कन्धमाख्यानं श्रुत्वा पापैर्विमुक्तवान्॥ १३ ॥ विमानेन समारूढो वैकुण्ठं विष्णुपालितम्। गमिष्यामि न सन्देहो विप्रवर्य नमोऽस्तुते॥ १४ ॥ श्रीशुक उवाच—इत्युक्त्वा स गतः प्रेतो मुनिं नत्वा पुनः पुनः। स्वर्लोकं शीघ्रवेगेन विमानेनार्कवर्चसा॥ १५ ॥ इदं रहस्यं परमं पठेद्यः त्रिकालज्ञानं सततं करोति। श्रुत्वा नरो वाप्यथवा च नारी मोक्षं लभेत्पुण्यकृतार्थशीघ्रम्॥ १६ ॥ इति श्रीभागवतमाहात्म्ये पद्मपुराणे उत्तरखण्डे अष्टमोऽध्यायः।

स्कन्धं वै पंचमं श्रुत्वा बहवोऽपि दिवं गताः। तत्रेक महदाश्चर्यमितिहासं पुरातनम्॥ १ ॥ यमुनोपवने वैश्यः सधनो चातिनिष्ठुरः। पुत्रहीनो दुराचारी पापिष्ठो निरहंकृतः॥ २ ॥ निर्गतो मनसि धृत्वा गयाश्राद्धं महालये। भाद्रे मासे कृष्णपक्षे पौर्णमादिकवासरात्॥ ३ ॥ श्राद्धानि षोडशाहानि कृतानि विष्णुसन्निधौ। सप्त दानानि तत्राद्य पितृणां मुक्तिहेतवे॥ ४ ॥ बहुधनं द्विजातिभ्यो दत्त्वा चैव तु निर्गतः। स्वगृहं च यदा प्राप्तो ज्ञातिबन्धून् सखींस्तथा॥ ५ ॥ नानाविप्रान् सदाचारान् भोजितवान् दत्तदक्षिणान्। मध्यरात्रौ तदा वाणी गगनात् श्रुतवान् ध्वनिम्॥ ६ ॥ पितुर्मुक्तिर्न जाता ते गयाश्राद्धेन कर्मणा। पंचमस्कन्धव्याख्यानं श्रुत्वा पापैर्विमुच्यते॥ ७ ॥ तस्मात्सर्वात्मना वैश्य श्रवणे चादरं कुरु। श्रीशुक उवाच—इदं गगनेरितां वाणीं श्रुत्वा वैश्यो निजादरात्॥ ८ ॥ पंचमस्कन्धव्याख्यानं पितृणां मोक्षदायकम्। तदाम्बरे विमानञ्च घण्टावादनपूर्वकम्॥ ९ ॥ आरुह्य पितरः सर्वे वैकुण्ठभुवनं गताः। इदं पवित्रं सततं पुराणं महर्षिभः भक्तजनैरुपस्कृतम्। गोविन्द दामोदर वासुदेव पदे पदे नाम सदैव गीतम्॥ १० ॥ इति श्रीभागवतमाहात्म्ये पद्मपुराणे उत्तरखण्डे नवमोऽध्यायः।

श्रीशुक उवाच—अतः परं प्रवक्ष्यामि षष्ठस्कन्धसमुद्भवम्। माहात्म्य त्रिषु लोकेषु श्रुत्वा पापैः प्रमुच्यते॥ १ ॥ ताप्तीनदी चोत्तरे तीरे नगरीमिव निर्मिता। तस्यां विप्र सदाचारी विदुरः

पावकोपमः ॥ २ ॥ अग्निहोत्री सदाचारी स्वकर्म निरतो मुनिः । तस्य भार्या विशालाक्षी त्रीन् पुत्रान् त्वजीजनत् ॥ ३ ॥ गोपालो धेनुपालश्च सुरभिपालकस्तथा । गोपालो निर्गतो गेहात् चाण्डालीभोग्यकाम्यया ॥ ४ ॥ द्वाभ्यां देशान्तरे गत्वा पुत्रानुत्पाद्य नीचवत् । द्विजत्वं नाशितं तेन मूर्खेण द्विज सूनुना ॥ ५ ॥ अवलोकनार्थं विदुरो निर्गतो भार्यया सह । देशान् ग्रामान् तथा घोरान् आश्रमान् मुनिसेवितान् ॥ ६ ॥ पर्वतान् सप्तकारण्यान् तीर्थानि भुवनत्रये । भ्रामयित्वातिविश्रान्तः तापीतीरे समागतः ॥ ७ ॥ स्वगेहे स्थापिता भार्या पुनर्ग्रामात् बहिर्गतः । रेवातीरे महीतीरे प्रभासे द्वारकावने ॥ ८ ॥ पुष्करे नैमिषे क्षेत्रे प्रयागे राजमन्दिरे । वाराणस्यां गयायां च क्षेत्रे वै पुरुषोत्तमे ॥ ९ ॥ सा गंगासागरे स्नात्वा सप्त गोदातटे गतः । तुला धात्री भरद्वाजो गौतमो वृद्धगौतमः ॥ १० ॥ कौशिका च वसिष्ठा च सप्तगो देवि विश्रुता । वेङ्कटेशे च श्रीशैले रामक्षेत्रे कुमारके ॥ ११ ॥ गोकर्णे च शिवक्षेत्रे यत्र सन्निहितः शिवः । भीमातीरे शिवक्षेत्रे त्र्यम्बकेश्वरसन्निधौ ॥ १२ ॥ अधस्तान् कुङ्कुणे देशे भ्रामयित्वा द्विजोत्तमः । तां दृष्ट्वा तत्र चाण्डाली मुनीन् वाचकमुवाच ह ॥ १३ ॥ षष्ठस्कन्धस्य ग्रन्थोऽयं तव भर्तुः प्रदीयताम् । गृहीत्वा चागता गेहे पुस्तकं भर्तुरर्पितम् ॥ १४ ॥ तेन तत्रोत्तरं दत्त मूर्खेणापठितेन वै । इदं वक्तुं न शक्नोमि ग्रन्थबाहुल्यविस्तरम् ॥ १५ ॥ यथा पुनः परावर्त्य विप्राय च निवेदितम् । तदा विप्रेण श्लोकैकं लिखित्वा प्रेषितं तदा ॥ १६ ॥ प्रत्यहं पठनीयं च त्वया निर्मलबुद्धिना । साकैः सं परिहास्यं वा स्तोमेहेलनमेव वा ॥ १७ ॥ वैकुण्ठनामग्रहणम् शेषाघहरं विदुः । पठनात् श्लोकमेकेन मुक्तो गोपालपातकी ॥ १८ ॥ विमानेन समारूढो गतो वैकुण्ठसन्निधौ । विदुषेऽपि गतो गेहे वैराग्येन समाहितः ॥ १९ ॥ त्यक्त्वा देहं च पार्थिव्यं वैकुण्ठभुवनं गतः । पापिष्ठं धर्मनष्टं कविवरकथितं कर्मकाण्डाद्विनष्टं पापेनातीवयुक्तं मलिनगुणयुतं वेदमार्गाद्विभ्रष्टम् । कालेनैकेन दुष्टं कर्मविधिवशात् व्याधिरोगैश्च ग्रस्तं श्रीमद्भागवतं पुनाति पठनात् श्लोकाश्च श्लोकार्द्धतः ॥ २० ॥ इति श्रीभागवतमाहात्म्ये पद्मपुराणे उत्तरखण्डे दशमोऽध्यायः ।

श्रीशुक उवाच—सप्तमस्कन्धव्याख्यानं श्रुत्वा व्याघ्रौ च निर्मलौ । तौ बलात् प्राप्नुवन्तौ पार्षदौ विष्णुसन्निधौ ॥ १ ॥ पुलस्त्य उवाच—व्याघ्रौ कौकस्त्वमापन्नौ पशुयोनौ विनिर्मितौ । हिंसापरायणौ नष्टौ कथं ते श्रवणे रतौ ॥ २ ॥ श्रीशुक उवाच—जन्मान्तरे द्विजश्रेष्ठौ वेदवेदाङ्गपारगौ । राजमान्यौ सदाचारौ द्राविडेशसमुद्भवौ ॥ ३ ॥ राजा मुनिवरौ ज्ञात्वा दानाध्यक्षैर्निरापितौ । ब्राह्मणेभ्यो ददौ स्वल्पं स्वगृहे भूरिमानितौ ॥ ४ ॥ राजद्वारात् धनं नीतं द्वाभ्यां कोट्यवधिं किल । तेन पापेन तौ विप्रौ व्याघ्रयोनिमवापतुः ॥ ५ ॥ एकस्मिन् समयेऽरण्ये वृद्धब्राह्मण आगतः । भक्षणाय कृतोद्योगौ व्याघ्रौ व बलिनां बलौ ॥ ६ ॥ स्मरणं च कृतं विष्णोर्विप्रेण व्याघ्रसन्निधौ । श्रवणं कीर्तनं विष्णोः स्मरणं पादसेवनम् ॥ ७ ॥ अर्चनं वन्दनं दास्यं सख्यामात्मनिवेदनम् । इदं श्रुत्वा तु तौ व्याघ्रौ सर्वपापात् विनिर्गतौ ॥ ८ ॥ दिव्यदेहधरौ भूत्वा नत्वा विप्राय ऊचतुः । किं त्वया श्राविनं विप्र सर्वपापप्रणाशनम् ॥ ९ ॥ यच्छ्रुत्वा दिव्यमापन्नौ देहौ कनकसन्निधौ । विप्र उवाच—इदं भागवतं नाम पुराणं ब्रह्मसम्मितम् ॥ १० ॥ श्रीशुकेन पुरा प्रोक्तं अभिमन्युसुताय वै । युवाभ्यां श्रावितो व्याघ्रौ सप्तमस्कन्ध उत्तमम् ॥ ११ ॥ इदं रहस्यं कस्मिंश्चित् न देयं निन्दकाय वै । व्याघ्रावुवाच—अतः परं श्रोतुकामा सज्जनौ तव सन्निधौ ॥ १२ ॥ श्रावनीयः सविस्तारं सप्तमस्कन्ध उत्तमम् । श्रीशुक उवाच—इत्येतयोर्वचः श्रुत्वा सप्तमस्कन्ध श्रावितः ॥ १३ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तौ वैकुण्ठभुवनं गतौ । विष्णुपार्षदतां प्राप्तौ तौ द्वौ पुण्यकारिणौ ॥ १४ ॥ श्रुत्वैतत्स्कन्धमाहात्म्यं नरो मोक्षमवाप्नुयात् । इति श्रीभागवतमाहात्म्ये पद्मपुराणे उत्तरखण्डे एकादशोऽध्यायः ।

श्रीशुक उवाच—अष्टमस्कन्धश्रवणात् दीर्घबाहुर्दिवंगतः । यः पुण्योपार्जितान् भोगान् भुक्त्वा राजा दिवि स्थिता ॥ १ ॥ पुनर्महीतले यातो महाराजो दिवश्च्युतः । ववन्दे गुरुपुत्राय राजा तस्मै द्विजातये ॥ २ ॥ राजोवाच—कस्मात् स्वर्गाच्युतो विप्र तत्र किं कारणं मुने । पुनः किं करणीयं मे मोक्षाय गमनं प्रति ॥ ३ ॥ गुरुपुत्र उवाच—पृथिव्यां यानि तीर्थानि सर्वाणि कृतवानसि । तेन पुण्येन राजत्वं प्राप्तोऽसि पृथ्वीतले ॥ ४ ॥ अष्टमस्कन्धव्याख्यानं श्रुतं हास्येन कर्मणा । श्रवणस्य प्रभावेण स्वर्गः प्राप्तस्त्वयाऽनघ ॥ ५ ॥ हास्यकृतं द्विजातीनां तस्मात्स्वर्गाच्युतो

मुनिः। श्रद्धया परया भुक्तः श्रीमद्भागवतं शृणु ॥ ६ ॥ श्रीशुक उवाच—दीर्घबाहुः स राजर्षिः प्रातःकाले समुत्थितः। स्मृत्वा पादाम्बुजं शुद्धं गुरोः पापहरं शिवम् ॥ ७ ॥ नारायणं नमस्कृत्य पृथिवीं प्रार्थिता मुने। शौचमाचमनं स्नानं शास्त्रोक्तविधिना कृतम् ॥ ८ ॥ अष्टमस्कन्धव्याख्यानमेकाग्रमनसा श्रुतम्। आदौ पौराणिकीं पूजां कृत्वा च अभिवादनम् ॥ ९ ॥ व्यासासनं स्थितो विप्रः पूजितश्चन्दनैः फलैः। पुष्पैर्धूपैस्तथा दीपैर्नैवेद्यैर्विविधैरपि ॥ १० ॥ प्रदक्षिणां नमस्कारं कृत्वा निर्मलमानसः। स्थित्वाऽजिनासने राजाऽशृणोत भागवतं च हि ॥ ११ ॥ विमानोपरि चास्थाय सर्वथा सभया सह। नागरैः सचरैः साकं विष्णुलोकं गतस्तदा ॥ १२ ॥ पवित्रं शुद्धमाख्यानं कथितं तव चानघ। श्रुत्वा पुण्यमवाप्नोति विष्णुलोके महीयते ॥ १३ ॥ इति श्रीभागवतमाहात्म्ये पद्मपुराणे उत्तरखण्डे द्वादशोऽध्यायः।

श्रीशुक उवाच—अतः परं प्रवक्ष्यामि माहात्म्यं नवमेव हि। बहवो मोक्षमापन्ना ब्राह्मणाः क्षत्रियास्तथा ॥ १ ॥ सुन्दरे नर्मदातीरे पुरी माहिष्मती शुचिः। तस्यां सुधार्मिको राजा प्रजापालनतत्परः ॥ २ ॥ द्रव्यं न्यायञ्च गृह्णाति वैश्येभ्यो धर्मपूर्वकम्। तस्य राष्ट्रेन दुःखार्ता जनाश्च रिपवो ह्यपि ॥ ३ ॥ भार्या दश सहस्रासीत् पञ्चादशदधिकाः शुभाः। रूपयौवनसम्पन्नाः सर्वावयवसुन्दरा ॥ ४ ॥ सर्वाभरणासंयुक्ता मृगनेत्रोपमायुता। राजशुभूषणपरा अन्योने प्रीतिमुद्वहाः ॥ ५ ॥ राजा वृद्धत्वमापन्नाः पुत्रदुःखेन दुःखितः। तृणविन्दुप्रसादेन पुत्रो जातोऽति सुन्दरः ॥ ६ ॥ अतिहर्षेण दानानि गजवाजिसहस्रशः। रथादीन् स सुवर्णं च दत्त्वा पात्राय वै पुनः ॥ ७ ॥ पुत्रस्य पञ्चमो वर्षे कृत्वा संस्कारकर्म च। राज्यं त्यक्त्वा गतो राजा वैराग्येन वनं प्रति ॥ ८ ॥ पञ्चकं तृतीये हुत्वा एकतत्वे त्रितयं हि च। एकतत्त्वं ब्रह्मवियुक्त्वा राजा मोक्षपदं गतः ॥ ९ ॥ राजपुत्रेण धर्मेण प्रजासंरक्षणं कृतम्। दिव्यैर्वस्त्रैस्तथा चात्रैर्धनैर्भूषणैरपि ॥ १० ॥ परिणीता कतिचिद्भार्याः स्वदेशात् दक्षिणकादपि। राजानो बहवस्तस्य शरणागतवत्सलाः ॥ ११ ॥ विदग्धदेशाधिपो राजा सोऽपि चात्यन्तनिर्मलः। वैष्णवो धर्मवादी च दानैरेतैः सदारतः ॥ १२ ॥ तस्यामात्यः सुशर्मा च त्रयोविंशत्यनीकपैः। आगतो युद्धमाकांक्षन् तेन विद्रावितं पुरम् ॥ १३ ॥ पलायनपरो राजा त्यक्त्वा राज्यं धनादिकम्। पुनः कतिपयैर्मसैः स्वकीये नगरेऽगमत् ॥ १४ ॥ तस्य माता सुशीला सा रक्षिता वेश्यया गृहे। नृत्यगानपराजाता नटविद्यातिनैपुणा ॥ १५ ॥ अज्ञातराजपुत्रेण मातुराकारणं कृतम्। रात्रौ वैश्यां सविज्ञाय शय्यां स्थितवान् यदा ॥ १६ ॥ स्तनाभ्यां दुग्धधाराभिः राजपुत्रमुखेऽपतत्। तदा तेनैव सा प्रोक्ता त्वं कासि नानृतं वद ॥ १७ ॥ वृत्तान्तं जन्म आरभ्य तस्मै सर्वं निवेदितम्। स्वकीयमातरं ज्ञात्वा देहदाहे कृतोद्यमः ॥ १८ ॥ बहुकाष्ठानि संगृह्य यदा नाशमचिन्तयत्। केनचित् ब्राह्मणो नैव पठितं भागवतं तदा ॥ १९ ॥ देवालयस्य सामीप्ये नागरैः बहुभिः सह। बहिःस्थराजपुत्रेण किञ्चित् किञ्छ्रुतं तदा ॥ २० ॥ नवमस्कन्धव्याख्यानं श्रुत्वा पापविनाशनम्। विमाने च समास्थाय गतो वैकुण्ठमालयम् ॥ २१ ॥ इदं पवित्रमाख्यानं यः शृणोति पुमान् सदा। सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोके महीयते ॥ २२ ॥ इति भागवतमाहात्म्ये उत्तरखण्डे त्रयोदशोऽध्यायः।

श्रीशुक उवाच—अतः परं प्रवक्ष्यामि माहात्म्यं दशमस्य च। यच्छ्रुत्वा बहवो सिद्धाः वैकुण्ठभुवनं गताः ॥ १ ॥ रेवातीरे भृगुक्षेत्रे सर्वपापप्रणाशनम्। नगरं सुन्दरं रम्यं गोप्राकारसवेष्टितम् ॥ २ ॥ राजद्वारगर्जयुक्तं हेमकुम्भैर्विराजितम्। अश्वैः रथैः सुसंकीर्णं शोभितं हेमपालिभिः ॥ ३ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्राः धर्मेण संयुताः। सर्वे स्वधिककोशाढ्या विष्णुभक्तिपरायणाः ॥ ४ ॥ श्रीदेवो ब्राह्मणः शुद्धः तपसो पावकोपमः। श्रौते स्मार्ते च रतो वेदवेदाङ्गपारगः ॥ ५ ॥ तस्य भार्यास्ति विख्याता पातिव्रत्यपरायणा। रूपयौवनसंपन्ना सर्वावयवसुन्दरी ॥ ६ ॥ पुत्रहेतोस्तपस्तेपे वर्षाणां पञ्चविंशतिम्। नीरमात्रशुभाहारी भूमिशय्या कुशोपरि ॥ ७ ॥ गगने गर्जिता वाणी पुत्रकामोऽसि ब्राह्मण। तस्माद् विप्रेषु मुख्यान् तान् श्रेष्ठाञ्च क्षत्रियेष्वपि ॥ ८ ॥ दशमस्कन्धव्याख्यानं भक्तिभावेन श्रावय। तेन पुण्येन भो विप्र तव पुत्रौ भविष्यति ॥ ९ ॥ ब्राह्मणेनेति सङ्कल्प्य लोकानां शुभंकरम्। इदं भागवते शास्त्रे श्रावयेऽहं निरन्तरम् ॥ १० ॥ वाचितं तेन विप्रेण नियमेन निरन्तरम्। वृक्षोपरि स्थितः कश्चिच्छ्रुत्वात्यन्तनिर्वलः ॥ ११ ॥ विमानेनैव संयुक्तो गमनाय कृतोद्यमः। दिवि दुन्दुभयोर्नेदुः पुष्पवृष्टिमभूत्तदा ॥ १२ ॥ श्रीशुक उवाच—दिव्यदेहधरः

कस्त्वं केन पुण्येन हेतुना। कस्मिंल्लोके निवासस्ते मेऽप्येतद्वत् सुव्रत॥ १३॥ श्रीदेव उवाच—जन्मान्तरे कपोतोऽहं कपोतीभार्यया सह। वने वृक्षे तथा ग्रामे नगरे खेटखर्वटे॥ १४॥ यत्र कुत्रापि वास्तव्यं पर्वते वृक्षकोटरे। भोजने शयने चैव विहारो नित्यकर्मणि॥ १५॥ कपोतिगर्भिणी जाता कालेन महता यदा। नीडे नालासु सुसुवे तनयान् फलभाषिणः॥ १६॥ एकस्मिन् समये विप्र त्रिरात्रौ क्षुधितो भृशम्। अन्नार्थं च गतोऽरण्ये लुब्धको नीडमागतः॥ १७॥ जालमातत्थतान् बालान् गृहीत्वा कुशलो नरः। अहं चाप्यागतस्तत्र पततो भार्यया सह॥ १८॥ लुब्धकः प्राप्य सर्वान् तान् नीतवान् राजमन्दिरे। तेन दुःखेन सन्तप्तो मया च किमिदं कृतम्॥ १९॥ किञ्चिन्नोपार्जितं पुण्यं दुष्कृतिनात्कचित्। गृहारम्भोऽतिदुःखाय पापसंरक्षणाय च॥ २०॥ कपोतदेहमुत्सृज्य शुक्रे जन्मसमागतः। त्वत्प्रसादादहं विप्र वैकुण्ठभुवनं प्रति॥ २१॥ गमिष्येनात्र सन्देहो भागवतश्रवणादपि। श्रीशुक उवाच—इत्युक्त्वा त्रिपरिक्रम्य नमस्कृत्य स पुनः पुनः। काञ्चनैर्निर्मिता देहः तं धृत्वा विमलाशयः॥ २२॥ मानवैः स्तूयमानेऽपि विमानेनार्कवर्चसा। भक्त्या परमया मुक्तेर्हरिर्नामजपन् बुधः॥ २३॥ वैकुण्ठभुवनं प्राप्तः क्षणम् त्रेण पक्षिराट्। श्रीदेवोऽपि द्विजश्रेष्ठः ब्राह्मणो धर्मवत्सलः॥ २४॥ अभवत् पुत्रवान् श्रीमान् वर्षमात्रेण भक्तितः। भुक्त्वा भोगान् समासाद्य वैकुण्ठभुवनं गतः॥ २५॥ यः कश्चिद् शृणुयाद् विप्रः नरनारीसमन्वितः। भक्तियुक्तेन शुद्धात्मा मृते मोक्षमवाप्नुयात्॥ २६॥ इति श्रीभागवतमाहात्म्ये पद्मपुराणे उत्तरखण्डे चतुर्दशोऽध्यायः।

श्रीशुक उवाच—अतः परं प्रवक्ष्यामि माहात्म्यं पापनाशनम्। एकादशस्य व्याख्यानं शृणुष्वैकमना द्विजाः॥ १॥ अथ चोदाहरन्तीमितिहासं पुरातनम्। विदेहनगरे कश्चित् गौतमो द्विजसत्तमः॥ २॥ तस्य पुत्रोऽति तेजस्वी वैराग्येन वनं गतः। पञ्चाग्निसाधनं कृत्वा दिवारान्नं जपन् हरिम्॥ ३॥ एवं कृत्वा व्यतीता च वर्षाणामेकविंशतिः। एकस्मिन् समये तत्र विप्राश्चौराः समागताः॥ ४॥ चौर्यं कृत्वा तु नगरे रात्रौ ते राजवेश्मनि। ऋषेः समीपमागत्य साञ्जलयस्तु ते स्थिताः॥ ५॥ पद्मासने समासीनाः सर्वे मिलितलोचनाः। तत्र राजभटा याता दृष्ट्वा चौरा धनैः सह॥ ६॥ ते सर्वे निगडे बध्वा ताडिता मुनिभिः सह। रात्रौ निद्रावशं प्राप्ता सर्वे चौराः क्रियाधमाः॥ ७॥ अनिद्रो मुनिशार्दूल जिताहारो जितेन्द्रियः। शिवशर्मा मुनिश्रेष्ठो मुहूर्तध्यानतत्परः॥ ८॥ हरिहरतिशब्देन जगाद सुधारां गिरम्। ते सर्वे सहसोत्थाय मुनिसानिध्यमास्थितः॥ ९॥ श्रावितं विपुलं ज्ञानं लिङ्गभेदेन संज्ञितम्। मुनिना कृपया तेभ्यो दत्तं पूर्वमनुष्ठितम्॥ १०॥ श्रीमद्भगवतं प्रोक्तं श्रीकृष्णेनोद्धवं प्रति। तत्सर्वं भक्तियुक्तं च वैराग्येन श्रुतं शुभम्॥ ११॥ सूर्योदयवेलायां सर्वे शूले समर्पिताः। वैकुण्ठभुवनं प्राप्तः सर्वे दिव्यशरीरकाः॥ १२॥ सर्वे चतुर्भुजा जाता पीतकौशेयवाससाः॥ १३॥ आख्यानं पठति शृणोति सततं श्रीवैष्णवानां परम् श्रीमद्भगवतं विशुद्धकरणं ज्ञानं परं निर्मलम्। गङ्गास्नानसमस्ततीर्थफलदं पापक्षयं कारणम्। मुक्तिद्वारकपाटपाटनपरं वैकुण्ठगामी भवेत्॥ १४॥ इति श्रीपद्मपुराणे भागवतमाहात्म्ये उत्तरखण्डे पञ्चदशोऽध्यायः।

माहात्म्यं द्वादशस्याथ किं वक्तव्यं ममानघाः। अभिमन्युसुतो राजा विख्यातो भुवि मण्डले॥ १॥ येन सर्वा इदं भूमिः समुद्रवलयाङ्किता। श्रितां त्वेकेन धनुषा पाण्डवेन प्रपालिताः॥ २॥ कलिरूपं समुत्साद्य यस्य राष्ट्रे सुखावहाः। याजयित्वाश्चमेधान् त्रीन् गङ्गातीरे कलेवरम्॥ ३॥ उत्सृज्य श्रवणेनैव श्रीमद्भगवतस्य च। ज्ञानवैराग्यसंयुक्तं मुक्तिं सायुज्यतां गतः॥ ४॥ द्वादशस्कन्धमाहात्म्यं श्रुत्वा पापैः प्रमुच्यते। नरो वाऽथवा नारी मुच्यते नात्र संशयः॥ ५॥ जनःस्थाने द्विजः कृष्णः कुष्ठसर्वाङ्गदूषितः। गोदास्नानं कृतं तेन तीर्थपापहरं शिवम्॥ ६॥ आचरिता च बहवो पापास्तीर्थे भ्रमन्नपि। प्रयागे गतवान् विप्र भारद्वाजमुवाच ह॥ ७॥ भो भो विप्र द्विजश्रेष्ठ त्रिकालज्ञानवान् मुने। कर्मणा केन भो स्वामिन् कुष्ठमेतद् गमिष्यति॥ ८॥ भारद्वाज उवाच—जन्मान्तरे त्वया कृष्ण चौररूपेण हिंसिता। जीवाजनपदाक्रूरा दुःखशोकभयातुराः॥ ९॥ तेन पापेन कुष्ठोऽसौ विद्यते तव सुव्रत। तस्मात्सर्वात्मना तात श्रीमद्भगवतं शृणु॥ १०॥ नियम्य सप्तदिवसं विष्णुभक्तिपरायणः। प्रथमे दिवसे स्नात्वा सर्वान्नागरिकान् जनान्॥ ११॥ ज्ञातीन् बन्धून् द्विजान् वर्णान् आश्रमान् अतिथीनपि। अकार्याऽऽश्रवयितव्यं हि माहात्म्येन समन्वितम्॥ १२॥ प्रत्यहं भोजयेद्विप्रान् गुणज्ञान् वेदपारगान्। भोजयेद् प्रत्यहं गेहे अन्नैर्नानाविधैरपि॥ १३॥ प्रत्यहं विष्णुपूजा च यतिपूजा तथैव च। द्विजपूजा धेनुपूजा

विधिना वेदमन्त्रकैः ॥ १४ ॥ पुराणं पूजयेत् सम्यक् विप्रं पौराणिकं तथा । चन्दनैरन्तर्हितैर्हि वर्णयन् प्रपूजयेत् ॥ १५ ॥ यावत् समाप्तिं ग्रन्थस्य नियमेन समापिते । पौराणिकाय देयानि वस्त्राणि विविधानि च ॥ १६ ॥ द्रव्यं दानं यथा शक्त्या पृथ्वीगोमन्दिरं शुभम् । पुराणं वस्त्रसंयुक्तं हेमसिंहासनोपरि ॥ १७ ॥ श्रीमद्भागवतं देयं विप्राय वैष्णवाय च । स्वान् श्रोता यथा शक्त्या नानागोत्र द्विजातये ॥ १८ ॥ भोजयेद् ब्राह्मणान् युग्मान् स्वस्यानुग्रहेतवे । अनेन विधिना श्रुत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ १९ ॥ साधुभिर्वैष्णवैः साकं विष्णुलोके महीयते । श्रीशुक उवाच—अनेन विधिना तेन कृष्णेन द्विजरूपिणा ॥ २० ॥ श्रुतं भागवतं सप्तरात्रान्ते हरिमन्दिरे । सप्तवारं श्रुतं तेन महारोगी तथैव च ॥ २१ ॥ पुनराश्रित्य विपेन्द्र भारद्वाजमुनिं प्रति । कृष्ण उवाच—भारद्वाज नमस्तेऽस्तु शान्तायामिततेजसे ॥ २२ ॥ निर्गुणाय नमस्तुभ्यं वेदज्ञाय नमोऽस्तु ते । श्रुतं भागवतं स्वामिन् पारायणविधानतः ॥ २३ ॥ तथैव दृश्यते कुष्ठं देहप्राणेन्द्रियेषु च । तत्र किं कारणं विप्र कृपया परया वद ॥ २४ ॥ भक्ताय चानुरक्ताय शिष्याय दीनचेतसे । भारद्वाज उवाच—जन्मान्तरे त्वया वत्स द्विजस्य मन्दिरं पुरे ॥ २५ ॥ प्रज्वालितं वह्निना तेन पापेन कुष्ठतां गताः । परदारपरद्रव्यब्रह्महत्याप्रभावतः ॥ २६ ॥ अपुत्रोऽज्ञातिवैरेण द्रोहेण ब्राह्मणैः सह । करिष्यत इदं ते तु कौतुकं योगमायया ॥ २७ ॥ जन्मान्तरस्य पापानि चितायां दहन्तेऽधुना । श्रीशुक उवाच—मुनिना तत्क्षणादेव योगमार्गेण चैव हि ॥ २८ ॥ चित्तैका सत्वरं दृष्ट्वा दर्शिता प्रेतसंयुता । कुर्वन्ते रोदनं प्रेता हाहाकारेति वादिनः ॥ २९ ॥ श्मशानात् शीघ्रं नीतास्ते सर्वपापसमुद्भवाः । एक वा पुनः श्रुत्वा श्रीमद्भागवतोत्तमम् ॥ ३० ॥ कुष्ठो विनिष्टो देहस्य जातः कनकसन्निभः । एकः पुत्रः मुनिश्रेष्ठः जातो वै वैष्णवाग्रजः ॥ ३१ ॥ सद्यस्तु ममतां त्यक्त्वा भारद्वाजमुपेयिवान् । कृष्ण उवाच—त्वत्प्रसादात् मुनिश्रेष्ठ गच्छामि विष्णुमन्दिरम् ॥ ३२ ॥ पुत्रो वंशधरो गेहे वर्तते कुलपालकः । श्रीशुक उवाच—इत्युक्त्वा स परिक्रम्य विमानेना-र्कवर्चसा ॥ ३३ ॥ आस्थाय स गतो विप्रो वैकुण्ठभुवनं प्रति । इदं रहस्यं परमं माहात्म्यं भागवतोद्भवम् ॥ ३४ ॥ दाम्भिकायातिक्रूराय तामसाय शठाय च । परद्रव्यहारिणे चैव विप्रनिन्दा प्रकुर्वते ॥ ३५ ॥ अभक्ताय बहुजल्पाय कठोरकूटसाक्षिणे । न देयं सर्वथा तस्मै गोघ्नाय वित्तहारिणे ॥ ३६ ॥ स्वशिष्याय सदा देयं वैष्णवाय गुरुसेविने । अनिन्दकाय शान्ताय यथार्थभाषिणेऽपि च ॥ ३७ ॥ य इदं शृणुयान्नित्यं एकाग्रमनसा धिया । पातकं नाशमायाति पुत्रपौत्रफलं लभेत् ॥ ३८ ॥ रोगार्ते मुच्यते रोगात् बद्धो मुच्यते बन्धनात् । राज्यार्थी लभते राज्यं भार्यार्थी लभते स्त्रियम् ॥ ३९ ॥ रूपयौवनसम्पन्नां पतिभक्तिपरायणाम् । मोक्षार्थी लभते मोक्षं सान्निध्यं च सरूपता ॥ ४० ॥ सामीप्यं लभते चैव सायुज्यं च तथैव च । सूत उवाच—श्रीभागवतमाहात्म्यमुक्तवान् ज्ञानवान् शुकः । पूजितः वन्दितः सर्वैः ऋषिभिः निस्पृहो गतः ॥ ४१ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखण्डे भागवतमाहात्म्ये शमीकश्रीशुकसम्वादे षोडशोऽध्यायः ।

* भगवान् द्वारा स्वर्ण की स्त्री का दान करना *

त्वं कृष्णरूपेण बह्वीनारीभोक्ष्यसि राघव । तन्मुनेर्वचनं श्रुत्वा विहस्य राघवोऽब्रवीत् ॥ बह्वश्च कामिनीर्भोक्तुं कृष्णरूपधरोऽप्यहम् । द्वारकायां यदाग्रे हि द्वापरे मुनिसत्तम् ॥ येन व्रतेन दानेन नियमेनाऽथवा मुने । बहूनारीनिश्चयेन प्राप्यामीति वदस्य माम् । इति रामवचः श्रुत्वा व्यासो राघवमब्रवीत् । सम्यक् पृष्ठं त्वया राम दानं ते प्रवदाम्यहम् ॥ एकपत्नीव्रतादेव यद्यपि त्वं च स्त्रीबहूः । लभिष्यसि तथाप्यद्या दानं तव वदाम्यहम् ॥ सीताभारसुवर्णेन मूर्तिमेकां रघूत्तम । एवं षोडशमूर्तींश्च कारय त्वं पृथक् पृथक् । देहि त्वं सरयूनद्यास्तटे विप्रेभ्य आदरात् । वस्त्रालङ्कारभूषाद्यैर्दक्षिणाभिश्च ताः शुभाः ॥ अनेन बहूनारीस्त्वं लभिष्यस्यन्यजन्मनि । यथेति राघवश्चापि मूर्तीः कृत्वा मनोरमाः । ददौ ताः सरयूनद्यां ब्राह्मणेभ्यस्तु षोडशः । ततस्ते ब्राह्मणास्तुष्टा रामायाशीर्दुर्मुदा । दत्तमेकगुणं राजन् सहस्रगुणितं पुरा । तथास्त्वित्याह रामोऽपि ततो विप्रान् व्यसर्जयत् । (आनन्दरामायण)

श्रीमद्भागवतं पुराणममलं यत् वैष्णवानां धनम्, श्रीरूपेशप्रकाशितं सुललितं यस्मिन् हरिः गीयते । श्रीमद्विद्याधरात्मजः श्रुतिधरः यो विदुषां चूडामणिः, श्रीविश्वेशप्रसादनाय रचिता टीका सरस्वती शुभा ॥